

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336:330.1

Дуброва Наталя Петрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Дуброва Наталья Петровна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет*

Dubrova Natalia

*PhD, Associate Professor
Dnipro State Agrarian and Economic University
ORCID: 0000-0001-8584-3338*

Лисухо Інна Володимирівна

*магістр спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

Лысухо Инна Владимировна

*магистр специальности 072 «Финансы, банковское дело и страхование»
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета*

Lysukho Inna

*Master degree Student of specialty «Finance, Banking and Insurance»
Dnipro State Agrarian and Economic University*

**АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ
АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ И
ЭФФЕКТИВНОСТИ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ**

ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF CURRENT ASSETS AND THE EFFICIENCY OF THEIR USE AT THE ENTERPRISE

Анотація. В умовах невизначеності та ризику функціонування суб'єктів підприємницької діяльності важливим є забезпечення підприємства оборотними активами. Для успішного здійснення управління оборотними активами важливо розуміти їх економічну сутність. Фінансовий стан підприємства, його безперебійна робота, а також фінансово-економічна безпека напряду залежать від того, наскільки ефективно керівництвом здійснюється використання оборотних активів.

У сучасних умовах господарювання оборотні активи зазвичай займають більшу питому вагу в активах юридичної особи та становлять найбільш ліквідну та мобільну частину балансу. З цього слідує, що будь-який суб'єкт підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки має забезпечити найбільш високий рівень ефективності управління та використання оборотних активів для того, щоб мати можливість вчасно відповідати за своїми зобов'язаннями, підтримувати конкурентоспроможність та фінансову стійкість, а також швидко реагувати на коливання ринку.

Так як, економіка України знаходиться у кризовому стані і присутній високий рівень конкуренції серед всіх форм суб'єктів господарювання, то перед підприємствами постає завдання нормування оборотних активів, оптимізації структури та джерел їх формування, а також раціонального використання.

З іншої сторони, неефективність використання оборотних активів на підприємстві, а саме: реалізація готової продукції не в повному обсязі; незбалансоване відношення дебіторської заборгованості до кредиторської; значна питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах; не раціональні обсяги грошових коштів підприємства

в результаті ведення господарської діяльності можуть призвести до зниження величини прибутку.

У статті проведено аналіз структури активів та зокрема оборотних активів у динаміці на прикладі ТОВ «Агро-Світ», а також досліджено джерела формування оборотних активів та запропоновано заходи щодо оптимізації. Представлено показники, за допомогою яких можна оцінити рівень ефективності використання оборотних активів.

Ключові слова: *оборотні активи, оптимізація структури, джерела формування, ефективність використання.*

Анотація. *В условиях неопределенности и риска функционирования субъектов предпринимательской деятельности важным является обеспечение предприятия оборотными активами. Для успешного осуществления управления оборотными активами важно понимать их экономическую суть. Финансовое состояние предприятия, его непрерывная работа, а также финансово-экономическая безопасность напрямую зависят от того, насколько эффективно руководством осуществляется использование оборотных активов.*

В современных условиях ведения хозяйственной деятельности оборотные активы обычно занимают больший удельный вес в активах юридического лица и составляют наиболее ликвидную и мобильную часть баланса. Из этого следует, что любой субъект предпринимательской деятельности в условиях рыночной экономики должен обеспечить наиболее высокий уровень эффективности управления и использования оборотных активов для того, чтобы иметь возможность своевременно отвечать по своим обязательствам, поддерживать конкурентоспособность и финансовую устойчивость, а также быстро реагировать на колебания рынка.

Так как, экономика Украины находится в кризисном состоянии и присутствует высокий уровень конкуренции среди всех форм субъектов хозяйствования, то перед предприятиями стоит задача нормирования оборотных активов, оптимизации структуры и источников их формирования, а также рационального использования.

С другой стороны, неэффективность использования оборотных активов на предприятии, а именно: реализация готовой продукции не в полном объеме; несбалансированное соотношение дебиторской задолженности к кредиторской; значительный удельный вес дебиторской задолженности в оборотных активах; не рациональные объемы денежных средств предприятия в результате ведения хозяйственной деятельности могут привести к снижению величины прибыли.

В статье проведен анализ структуры активов и в частности оборотных активов в динамике на примере ТОВ «Агро-Світ», а также исследованы источники формирования оборотных активов и предложены меры по оптимизации. Представлены показатели, с помощью которых можно оценить уровень эффективности использования оборотных активов.

Ключевые слова: *оборотные активы, оптимизация структуры, источники формирования, эффективность использования.*

Summary. *In conditions of uncertainty and risk of functioning of business entities, it is important to provide the company with current assets. To successfully manage current assets, it is important to understand their economic nature. The financial condition of the enterprise, its smooth operation, as well as financial and economic security directly depend on how effectively management uses current assets.*

In modern business conditions, current assets usually occupy a larger share in the assets of a legal entity and are the most liquid and mobile part of

the balance sheet. It follows that any business entity in a market economy must ensure the highest level of efficiency in the management and use of current assets in order to be able to meet their obligations in a timely manner, maintain competitiveness and financial stability, as well as respond quickly to market fluctuations.

Since the economy of Ukraine is experiencing crises and there is a high level of competition among all forms of economic entities, enterprises face the task of rationing current assets, optimizing the structure and sources of their formation, as well as rational use.

On the other hand, the inefficiency of the use of current assets in the enterprise, such as: the sale of finished products is not in full; unbalanced ratio of receivables to accounts payable; significant share of receivables in current assets; not rational amounts of cash of the enterprise as a result of economic activity may lead to a decrease in profits.

The article analyzes the structure of assets and in particular current assets in the dynamics on the example of Limited liability company «Agro-Svit», as well as investigates the sources of current assets and proposes optimization measures. Indicators are presented by which it is possible to estimate the level of efficiency of use of current assets.

Key words: *current assets, structure optimization, sources of formation, efficiency of use.*

Постановка проблеми. В умовах функціонування сучасної ринкової економіки для кожного підприємства є важливим підтримання конкурентоспроможності, а також максимізація прибутку, що є неможливим без організації ефективного управління активами, а зокрема оборотними активами. У багатьох підприємств протягом останніх років виникає проблема значної питомої ваги дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів. З одного боку, збільшення дебіторської

заборгованості призводить до недоотримання величини прибутку, так як частина грошових коштів вилучена із господарського обороту. З іншого боку, така ситуація сприяє підвищенню ліквідності підприємства, адже на підприємстві є резерв грошових коштів у вигляді оплати від дебіторів (але за умови, що наявна дебіторська заборгованість не є безнадійною).

В той же час нагальною проблемою для багатьох підприємств є нестача власного капіталу для ведення господарської діяльності та розширення виробництва, що призводить до необхідності залучення позикового капіталу. Дуже важливим аспектом є аналіз питомої ваги кредиторської заборгованості у джерелах формування оборотних активів. Адже надмірна заборгованість перед кредиторами може нести в собі пред`явлення штрафів, нарахування пені, розірвання договірних відносин, загрозу забезпечення безперебійності поставок товарно-матеріальних цінностей і т.д. [5, с.160-164].

Отже, існує проблема ефективного управління оборотними активами підприємства, що потребує раціонального аналізу їх стану на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми дослідження. Практичні питання стосовно аналізу оборотних активів та організації джерел їх формування висвітлені у наукових працях вітчизняних економістів таких, як О.Ф. Томчук, Н.В. Петрова, М.М. Бердар, І.О. Бланк, Д.Л. Ящук, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька, Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній, М.Я. Коробов та ін.

Однак, на даний момент вчені-економісти не дійшли єдиної думки щодо визначення суті, структури оборотних активів, а також заходів щодо їх нормування та підвищення ефективності використання. А отже існує необхідність в аналізі на практиці даного питання.

Метою даної статті є обґрунтування потреби в оптимізації джерел формування оборотних активів, а також пошук напрямків підвищення

ефективності їх використання на прикладі сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу. Згідно з НП(С)БО 1 оборотні активи визначаються як «грошові кошти та їх еквіваленти, які не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу, або протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [3].

Ефективне здійснення процесу управління оборотними активами є неможливим без аналізу особливостей структури оборотних активів, що дозволяє зрозуміти на яких саме циклах господарської діяльності необхідно забезпечити більш ефективне використання оборотних активів. Детального аналізу потребують не тільки нормовані статті оборотних активів, а й та частина їх, яка відноситься до фондів обігу.

Організація раціональної структури оборотних активів забезпечить стійкість фінансового стану, що означає здатність підприємства протидіяти зовнішнім факторам. Головною загрозою у разі неефективного використання оборотних активів для підприємства є зниження рівня ліквідності, що за умови відсутності ефективних заходів може призвести до банкрутства [4, с.10].

Аналіз структури активів ТОВ «Агро-Світ» за 2015-2019рр. наведена на рис.1.

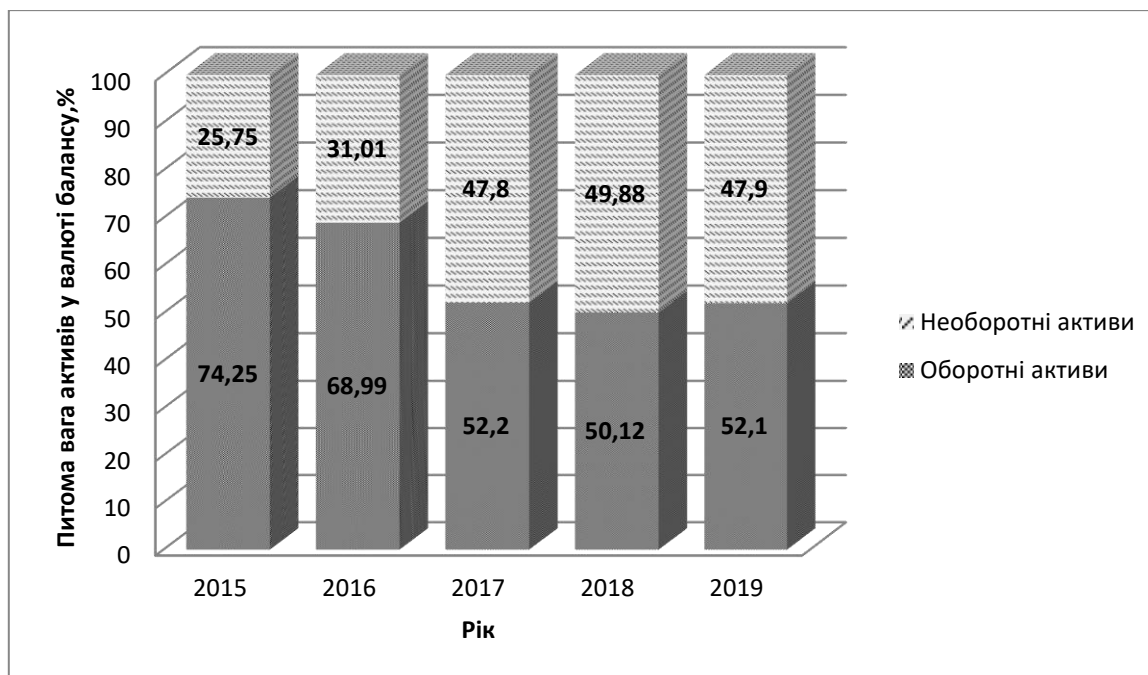

Рис. 1. Динаміка структури активів підприємства

Джерело: розраховано на основі форми № 1 (Баланс) ТОВ «Агро-Світ»

Протягом останніх трьох років бачимо переважно стабільну динаміку у складі активів. А перевага частки оборотних активів над часткою необоротних, говорить про зменшення ризиків компенсації авансованого капіталу та зростання його віддачі внаслідок прискорення оборотності оборотних коштів. Відбувається інтенсифікація виробництва, обігові кошти реінвестуються в розвиток підприємства.

Важливим напрямом аналізу оборотних активів є визначення динаміки їх абсолютної величини та структури. У виробничій сфері до оборотних активів належать: запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, сировина, напівфабрикати тощо [2, с.176]. При аналізі особливу увагу звертають на динаміку та структуру запасів та готової продукції, дебіторської заборгованості та грошових активів.

Таблиця 1

Динаміка та структура оборотних активів

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2019 р. до 2016 р. у %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Запаси	17480	52,87	16925	70,92	12893	50,18	21645	68,78	123,83
у т.ч.:									
Виробничі запаси	1032	5,90	2874	16,98	1164	9,03	1178	5,44	114,15
Незавершене виробництво	3242	18,55	2812	16,61	6200	48,09	6647	30,71	205,03
Готова продукція	13206	75,55	11239	66,40	5529	42,88	13820	63,85	104,65
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	12626	38,19	4191	17,56	8540	33,23	2347	7,46	18,59
Інша поточна дебіторська заборгованість	2144	6,48	2518	10,55	4101	15,96	5882	18,69	274,35
Гроші та їх еквіваленти	815	2,46	231	0,97	162	0,63	1598	5,07	196,07
Всього	33065	100	23865	100	25696	100	31472	100	95,18

Джерело: розроблено на основі форми № 1 (Баланс) ТОВ «Агро-Світ»

За даними табл. 1 найбільшу питому вагу у структурі оборотних активів за даними 2019 р. займають запаси (68,78%) та готова продукція (63,85%). За період 2016-2019 рр. питома вага запасів збільшення останньої за останні роки склала 15,91 пункти, тоді як готової продукції знизилась на 11,7. Слід зазначити, що запаси є найменш ліквідною частиною оборотних активів, з їх утриманням пов'язано багато різних втрат і витрат. Запаси і готова продукція, особливо в надлишковій кількості, створюють мають загрозу природних та штучних втрат (псування, крадіжки), а також вимагають додаткових витрат на їх утримання.

Позитивним явищем є зниження рівня дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 81%, однак більше ніж вдвічі зросла інша дебіторська заборгованість. Безперечно така тенденція

свідчить про добре налагоджену роботу з дебіторами, однак підприємство має не продуману кредитну політику, надаючи відстрочки по платежам, тим самим обмежує грошові надходження на розрахункові рахунки.

Наступним етапом аналізу є розгляд структури джерел фінансування оборотних активів. З метою забезпечення безперервності руху оборотних активів протягом всього процесу їх кругообігу, а також для своєчасного розрахунку з контрагентами в повному обсязі, з бюджетом та фінансовими установами, на підприємстві необхідно сформувати достатній обсяг позикових коштів та власного капіталу, забезпечити їх раціональне співвідношення у валюті балансу. Поточні потреби підприємства в першу чергу виконуються за рахунок власного капіталу. Однак при його недостатності підприємство залучає позикові кошти у вигляді кредиторської заборгованості та короткострокового банківського кредитування.

За даними табл. 2 найбільшу частину у джерелах формування займає власний капітал (у 2019р. – 79,66%), що свідчить про фінансову стійкість підприємства та незалежність від зовнішніх кредиторів. Позитивним явищем є збільшення резервного капіталу ТОВ «Агро-Світ» у півтора рази, що говорить про відсутність збитків на підприємстві протягом досліджуваного періоду. Чим більше резервний капітал, тим більша сума збитків може бути компенсована і тим більшу можливість маневру одержує керівництво підприємства при подоланні збитків.

Таблиця 2

Джерела формування оборотних активів підприємства

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	тис. грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Власний капітал, у т.ч.:	47509	99,12	45467	99,45	46277	90,26	48117	79,66
Статутний капітал	19	0,04	19	0,04	19	0,04	19	0,04
Резервний капітал	30966	65,18	41973	92,32	45449	98,21	46258	96,14
Нерозподілений прибуток	16524	34,78	3475	7,64	809	1,75	1840	3,82

Позиковий капітал, у т.ч.:	420	0,88	252	0,55	4991	9,74	12287	20,34
Довгострокові кредити банків	-	-	-	-	4800	96,17	10047	81,77
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	324	77,14	163	64,68	123	2,46	2180	17,74
розрахунками з бюджетом	36	8,57	30	11,90	8	0,16	-	-
Інша поточні зобов'язання	60	14,29	59	23,41	60	1,20	60	0,49
Валюта балансу	47929	100	45719	100	51268	100	60404	100

Джерело: розроблено на основі форми № 1 (Баланс) ТОВ «Агро-Світ»

Позикові кошти у 2019 р. займають лише 20,34% у структурі балансу, однак поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла майже в 7 разів, що в майбутньому несе загрозу для фінансової стійкості підприємства. Важливим є контроль за датами виникнення кредиторської заборгованості, терміном її погашення, строком прострочення повернення боргу, причинами її виникнення. оскільки збільшення суми зобов'язань перед постачальниками є негативним явищем.

Причиною зменшення нерозподіленого прибутку ТОВ «Агро-Світ» на 89% є зменшення суми чистого прибутку з 16524 тис.грн. у 2016р. до 1840 тис.грн. у 2019р., що в свою чергу пов'язано зі зростанням собівартості на 33%. Знизити рівень собівартості можливо за допомогою впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва, пошуку покупців в районі незначної віддаленості від місцезнаходження підприємства для зменшення відстані доставки продукції, повного використання запасів і матеріальних ресурсів, удосконалення галузевої спеціалізації з орієнтацією на попит потенційних покупців.

В сучасних умовах функціонування економіки для того, щоб на підприємстві була можливість результативного вирішення стратегічних питань щодо подальшої роботи та підтримки конкурентоспроможності на ринку, а також для впровадження системи управління фінансовим станом, необхідно проаналізувати ефективність використання оборотних активів.

Показники оцінки ефективності використання оборотних активів ТОВ «Агро-Світ» наведені у таблиці 3.

Дані таблиці свідчать про тенденцію незначного зниження коефіцієнта оборотності оборотних активів, тобто у 2019 р. на кожну гривню оборотних активів продано товарів і послуг на суму 1,43 грн., в той час як у 2015 р. - на суму 1,48 грн. З метою підвищення даного показника можна запропонувати: ліквідувати понаднормований обсяг виробничих запасів, оптимізувати незавершене виробництво, прискорити терміни реалізації готової продукції, застосувати заходи щодо скорочення дебіторської заборгованості.

Показник рентабельності оборотних активів не змінився за період 2015-2019 рр. і означає, що на 1 грн. вкладених оборотних коштів отримано 6 копійок прибутку.

Для росту обсягу прибутку від реалізації необхідно регулярно проводити інвентаризацію запасів і техніки з метою виявлення надлишків. Ці надлишки необхідно продавати за ринковими цінами. Зниження собівартості продукції є найважливішим фактором росту прибутку. Також до способів збільшення величини прибутку є більш повне використання вторинних матеріальних ресурсів; ліквідація невиробничих виплат по заробітній платі, по оплаті простоїв; ліквідація невиробничих витрат.

Таблиця 3

Розрахунок показників ефективності використання оборотних активів

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019р.від 2015р. (+,-)
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,48	1,51	1,42	1,62	1,43	-0,05
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,68	0,66	0,70	0,62	0,70	0,02
Рентабельність оборотних активів	0,06	0,59	0,12	0,03	0,06	0
Тривалість одного обороту (днів)	243	238	254	222	252	9
Коефіцієнт оборотності запасів (обороту)	1,70	0,45	1,27	2,60	2,07	0,37

Період одного обороту запасів (дні)	211	800	283	138	173	-38
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (оборотів)	3,69	3,36	3,77	4,15	3,93	0,24
Період погашення дебіторської заборгованості (дні)	97	107	95	86	91	-6
Коефіцієнт оборотності готової продукції	3,21	3,47	3,31	4,79	4,23	1,02
Сума вивільнення оборотних активів за рахунок прискорення оборотності	-4,42	23,60	-7,03	3,49	-3,79	0,63
Матеріаломісткість виробленої на підприємстві продукції	0,66	0,44	0,47	0,48	0,62	-0,04

Джерело: розроблено на основі форми № 1 (Баланс) та форми №2 «Звіт про фінансові результати» ТОВ «Агро-Світ»

Позитивною тенденцією є зменшення на 38 днів періоду одного обороту запасів ТОВ «Агро-Світ». Чим швидше грошові кошти, вкладені в запаси, повертаються на підприємство у формі виручки від реалізації готової продукції, тим вище ділова активність підприємства.

Збільшення коефіцієнта оборотності готової продукції означає зростання попиту на продукцію підприємства та збільшення кількості контрагентів-покупців.

Для того щоб оптимізувати виробничі запаси, потрібно здійснити економічно обґрунтовані розрахунки їх потреби, забезпечити регулярні відносини на договірній основі з постачальниками і виконання ними своїх зобов'язань, налагодити безперервність виробництва продукції, проаналізувати недоліки у плануванні та обліку. Можна запропонувати такі напрямки з управління дебіторською заборгованістю: залучення нових покупців і замовників з метою зменшення ризику неотримання оплати та постійний моніторинг потенційних дебіторів; застосування методу нарахування резерву сумнівних боргів та методу надання знижок за умови дострокової оплати.

Висновки. Наведений алгоритм аналізу оборотних активів є експрес-аналізом, що дає можливість виявити прогалини у діяльності підприємства. Після проведеного аналізу можна зробити висновки про те, що для підтримання фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства вкрай важливим є наявність професійного та економічно обґрунтованого фінансового менеджменту оборотних активів. Адже в умовах нестабільної економіки багато українських підприємств зіткнулись з проблемою нераціонального формування структури оборотних активів та недостатності власного капіталу для розширення виробництва. В ході дослідження наведено показники ефективності використання оборотних активів та запропоновано напрямки щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, зниження собівартості та підвищення рівня прибутковості, а також щодо оптимізації розмірів виробничих запасів на прикладі сільськогосподарського підприємства ТОВ «Агро-Світ».

Література

1. Бланк І. О. Основи фінансового менеджменту. Т.1. Київ : Ніка-Центр, 2001. 592 с.
2. Бердар М. М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. Дата оновлення: 31.05.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 18.11.2020 р.)
4. Петрова Н.В. Формування оборотних коштів промислових підприємств: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд.

екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами екон. діяльності)» / Н.В. Петрова. ОДЕУ, 2007. 18 с.

5. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького. 2016. Т. 18. Вип. 2. С. 160-164.
6. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи // Вісник економічного транспорту і промисловості. 2013. №32. С. 52–57.

References

1. Blank I. O. Osnovi finansovogo menedzhmentu. T.1. Kiyiv : Nika-Centr, 2001. 592 s.
2. Berdar M. M. Finansi pidpriyemstv. Navch. posib. K.: Centr uchbovoyi literaturi, 2010. 352 s.
3. Nacionalne polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 1 "Zagalni vimogi do finansovoyi zvitnosti": zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrayini vid 07.02.2013 № 73. Data onovlennya: 31.05.2019r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (data zvernennya: 18.11.2020 r.)
4. Petrova N.V. Formuvannya oborotnih koshtiv promislovih pidpriyemstv: avtoreferat disertaciyi na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk: spec. 08.00.04 «Ekonomika ta upravlinnya pidpriyemstvami (za vidami ekon. diyalnosti)» / N.V. Petrova. ODEU, 2007. 18 s.
5. Tomchuk O.F. Analitichne zabezpechennya upravlinnya kreditorskoyu zaborgovanistyu pidpriyemstva // Naukovij visnik LNUVMBT im. S. Z. Gzhickogo. 2016. T. 18. Vip. 2. S. 160-164.
6. Yashuk D. L. Doslidzhennya metodologiyi upravlinnya oborotnimi aktivami pidpriyemstv v umovah krizi // Visnik ekonomichnogo transportu i promislovosti. 2013. №32. S. 52–57.